

Зубна щітка

Майк Йогансен

Широкі маси трудячого населення нашої соці-ялістичної республіки, на жаль, недооцінюють цей простий інструмент, що називається зубна щітка. В той час як усі ми добре пам'ятаємо, що Америку одкрив Колумб, і що генерали Френч, Бريدж і Галліфе відповідно винайшли відповідні форми штанів і піджаків, ми не знаємо навіть імени того вченого, що винайшов зубну щітку і навіть у найкультурніших народів немає йому ні пам'ятника, ні хоч би таблички з написом: "У цьому будинкові жив Ікс, а в отій невеличкій кімнаті в голову йому вперше впала думка сконструювати зубну щітку". Він, цей винаходець, зостався повік незнаний людству і воно часто недооцінює те значіння, що має винахід для широких мас. Один мій приятель, приміром, ніколи не бере з собою зубної щітки, їдучи на полювання, хоча завжди бере з собою п'ять — шість пляшок горілки розтирати ноги, якщо промокнуть.

Тимчасом зубна щітка хоч і не таке має колосальне значіння в житті людей і в історії, як от носовичок чи носова хустка (усі знають, що Наполеон подолав австрійців при Австерліці, у слушний момент махнувши носовичком і тим пославши на непохитні каре австрійського центру кавалерійську бригаду, що й вирішила вихід бою), але все ж таки роля її в житті людським та й в історії куди більша, ніж звичаєм думають.

Правда, носовичок колись долі кидали дами, щоб дати змогу кавалерові почати розмову, і з того багато по тому народилося дітей як жіночої, так і чоловічої статі, так би мовити, носовичкових дітей; правда, носовичком зав'язували очі гарячому юнакові, граючи в куці-баби і з того знову чимало народжувалось дітей; правда, носовичком середньовічний лицар обтрушував з свого оксамитного каптану бліх, щоб вони не турбували прекрасної дами його серця.

Носовичком махали з вікон тюрми, носовичком зав'язували очі й тим, кого вели вішати, носовичком тихий абат утирав їм сльози коло шибениці, обіцяючи на небі життя, вільне від тюрем і шибениць.

Тепер носовичком найбільше втирають носа і то далеко не завжди. Я бачив на головній вулиці в Москві шикарну даму в каракулевім манто, що, оглянувшись навколо, одвернулася й висякала носа пальчиком, та лише після того добула з ридикюля біленьку хусточку, якою й обтерла вже насухо ніс і пальці.

Отож зубна щітка не може претендувати на таку широку роль в історії людства і то, головне, через те, що винайдено її зовсім недавно. Але, нещодавно з'явившись на світ, вона вже спричинилася до скількох визначних подій.

Один майбутній геніальний американський письменник на прізвище Отіс Р. Колдвел (Caldwell) мав розмову про свою літературну діяльність з тоді ще невідомим критиком і есеїстом Генрі О. Ларделом (Lardell). Лардел уже тоді пророкував йому блискучу літературну кар'єру і дав кілька оригінальних указівок щодо фабульної конструкції творів.

З слів цього самого Лардела ми знаємо, що Колдвел принципово не вживав зубної щітки; тоді Лардел уважав це за одну з ексцентричностей, що ми їх легко прощаємо геніяльним людям. У Колдвела швидко попсувались зуби, всі дигестійні процеси в його організмі занепали, з'явилася язва шлунку і він умер, буди двадцяти трьох років зроду і не написавши ні одного рядка своїх творів. Так геть пропали для людства твори одного з найгеніяльніших письменників, що без сумніву були б написані, коли б він регулярно вживав зубної щітки.

Того ж таки Генрі О. Лардела звичка акуратно чистити зуби ебонітовою щіткою урятувала від неминучої трагічної смерті.

Ще не виступавши ні разу на літературній ниві, Генрі О. Лардел підчас гри в покер зі своїми товаришами, студентами Гарвардського університету, програв велику суму грошей. Цю суму він зобов'язався виплатити протягом трьох днів, і вранці третього дня не зібрав ще й половини її. Призведений до одчаю, Лардел замислив обікрати філію Американського банку. Над вечір третього дня Лардел увійшов у помешкання банку, ніби для того, щоб покласти гроші на біжучий рахунок. Молодий, повний сили, елегантно одягнений юнак ні в кому не збуджував найменших підозрін.

Він підійшов до тієї каси, де видавалось гроші з біжучих рахунків, і йому пощастило одразу побачити в юрбі знайомого. Це був касир великого концерну Ассес енд Манкіз Іншуренс Кампені[1], літній уже джентлмен з білими, як сніг, вусами, в дешевенькому костюмі з білої саржі. Він ласкаво одповів на привітання елегантного студента і був дуже радий, коли той почав розпитувати його про мініатюрного японського собаку, улюбленця сивоусого касира. Розмовляючи, Лардел сперся ліктем на столик касового вікна і затулив від старого джентлмена скільки пакетів з тисячними асигнаціями, що він уже одержав з каси.

Виждавши, поки один з тих, що стояли біля каси, чорний, з неприємними очима чоловік, повернувся до нього боком, Генрі О. Лардел опустив у кишеню піджака чорнявого два пакети з асигнаціями і присунувся ще ближче до сивоусого касира Ассес енд Манкіз Іншуренс Кампені. Він узяв його за рукав і тихим шепотом, спокійно сказав йому на вухо:

— Цей чоловік, цей чорнявий, узяв два пакети з банкнотами.

Звичний до банківських крадіжок касир не розгубився і не подав якого знаку хвилювання. Він надряпав олівцем пару слів на обідцеві з пачки банкнот і передав пачку назад у касу. Банківський касир прочитав, що було написано на обідцеві і так само спокійно надушив сховану кнопку.

Генрі О. Лардел ласкаво попрощався з сивоусим касиром Ассес Кампені і, проходячи повз чорнявого, витяг з його кишені один пакет банкнот, залишивши в ній другий. За хвилину він уже вийшов з банку саме в той момент, коли двоє з варті підходили ззаду до чорнявого джентлмена.

Лардел заплатив гроші в призначений день і встиг скласти всі іспити на Гарвардському університеті. На спортивному святі абітурієнтів — гарвардців його познайомили з молодого леді, що її образ з першого погляду глибоко запав йому в душу.

Це була вісімнадцятилітня висока дівчина з каштановим волоссям і темними, таємничими очима. Генрі водночас кохав її і боявся, а бували хвилини, коли він із здивуванням знаходив у своїй душі почуття якогось незрозумілого, глибокого тосчного жалю до високої дівчини з темними очима.

За кілька місяців Генрі О. Лардел так закохався в прекрасній дівчині, що вирішив прохати її руки. Вони сиділи вдвох у першій ряді театру. Здається, йшла "Любов під в'язами" О. Нейла. Підчас тієї сцени, де молодий фермер раптом стає свідомий того, що божевільно кохає молоду дружину свого суворого батька, Генрі палким шепотом почав розповідати Джен про своє кохання. Він вичерпав до дна всю свою душу, але Джен мовчала.

Коли він проводив її після театру додому, вона раптом забалакала швидко й нервово.

На її прізвищі лежить пляма, сказала вона, і через те її засуджено на самотнє життя повік.

Після довгих зусиль Ларделові пощастило випитати в неї, що саме плямувало її ім'я і, мов уражений громом він дізнався, що брата її батька засуджено на шість років ув'язнення за крадіжку в банкові, на якій його спіймав касир Ассес енд Манкіз Іншуренс Кампені.

Другого ранку, не зімкнувши очей за всю довгу ніч ні на хвилину, смертельно блідий, але спокійний і рішучий, з'явився Лардел у поліційну управу і пропонував заарештувати його в справі крадіжки в касира Ассес енд Манкіз Іншуренс Кампені.

За подвійне злочинство його засуджено на смерть і впроваджено в камеру з електричним стільцем.

Підчас медичного огляду Лардел попросив дозволу почистити собі зуби і добув зубну щітку з ебонітовим держак, що з нею він не розлучався ніколи.

Йому дано дозвіл, і коли він чистив собі зуби, тюремний лікар звернув увагу на клеймо на щітці. Він упізнав своє клейно, свій патент, що колись зі злиденного існування вивів його на широку путь успіху і врешті добув йому самий почесний пост головного лікаря в тюрмі.

Зворушений до сліз, лікар попросив Лардела подарувати йому на пам'ять щітку. Лардел байдуже віддав йому її, і його повели в камеру зі стільцем. Коли за ним зачинилися двері, лікар роз'єднав провід електрики і встромив межі двома кінцями ебонітовий держак зубної щітки.

Коли минув призначений для операції достатній час, лікар зняв Лардела, непритомного від жаху, зі стільця, занотував факт смерті і потім уночі випустив Лардела з моргу, давши йому невелику суму грошей на дорогу.

Так проста зубна щітка рятувала майбутнього критика й того, хто пророкував Отісові Р. Колдвелові блискучу літературну кар'єру. Втім сам Генрі О. Лардел не встиг досить уславитися як літературний критик, бо через два тижні після цього він, стрибаючи з потяга, потрапив під колеса і йому одрізало голову, так що ми чули всю цю історію від одного вірджинійського негра, що саме чистив черевики обом, Ларделові

і Колдвелові, підчас їхньої історичної розмови про майбутню літературну кар'єру Колдвела. Само собою ясно, що ми змінили в цій історії справжні імена на вигадані прізвища "Лардел" і "Колдвел" щоб не чинити неприємностей родичам талановитого есеїста і майбутнього геніяльного письменника. Хоча ми й не можемо цілком ручитися за всі деталі історії про втечу Лардела, бо вірджинійський негр дуже сердився на нього за недоплату одного цента після чистки черевиків на другий день по втечі, але основний факт урятування людини через зубну щітку залишається безсумнівним. І цей факт має не абияке моральне значіння. Часто буває, що якраз такого нібито незначного факту, бракує щоб винести остаточний суд про моральність чи неморальність такого чи іншого характеру.

Пригадую, як, учившись у гімназії, я мусив з вимоги вчителя словесности вирішати про характер лермонтовського героя Печоріна. Бувши тоді учнем четвертої класи і маючи зроду дванадцять з половиною років, я, звичайно ж, не міг обійтися без доброї поради того самого вчителя, судивши про моральність Печоріна. Отож учитель дав мені й іншим дослідникам цієї справи точні вказівки, полишивши нам зробити тільки останні висновки.

Ми отож, не вагаючись, віднесли до аморальних рис характеру Печоріна те, що він мав роман з заміжньою дамою, те, що він закохався в Белі (рожденці Кавказу, що, можливо, навіть не була православною), те, що він був гордий, а з катехізису ми тоді вже знали, що гордість є гріх, — нарешті, те, що він, замість блищати у вищому світі, марнував свою молодість у некультурних горах дикого Кавказу. До моральних рис його характеру ми могли зачислити лише одну, правда, дуже важливу, а саме те, що він геройськи служив у війську його величності імператора всеросійського, царя польського і великого князя фінляндського.

Перелічивши отак за точними вказівками вчителя моральні та аморальні риси характеру Печоріна, я однак ніяк не міг зробити остаточного висновку й вирішити, чи Печорін урешті був тип "позитивний", чи "негативний". Скільки я не зважував, я ніяк не міг віддати переваги чи моральним чи аморальним силам, що бурували в загадковій душі Печоріна. На жаль, ні підручник Саводніка, ні "темник" (популярна збірка шпаргалок з тем російської літератури) не давали ніяких указівок у цій справі.

Здається, що я тоді так і не вирішив справи й у резюме своєї праці оперував славнозвісною угодовською формулою: "з одного боку, — але ж з другого боку", і історія російської літератури нічого не виграла від моєї роботи під назвою "Характеристика Печоріна". Мені бракувало того самого, на вигляд незначного факту, що міг би нахилити терези морального присуду в той чи інший бік.

(1) Компанія страхування мавп та осликів.